

Asia: VN /5137/2022

Työryhmän lausuntopyyntö valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta sekä valmiuslain yleisistä kehittämistarpeista

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne valmiuslain varautumisvelvollisuutta koskevasta muistiosta

Suomen Kiertovoima ry KIVO edustaa Suomen kunnallisia jätelaitoksia. Kommentoimme lausunrossamme valmiuslainsäädännön tilaa jätehuollon näkökulmasta.

Miten arvioisitte voimassa olevan valmiuslain kokonaisuutta ja toimivuutta? Mitä valmiuslaissa tulisi erityisesti kehittää?

-

Onko muita näkökulmia, joita edustamanne taho erityisesti toivoisi otettavan huomioon valmiuslain uudistamista koskevassa työssä?

Nykyisellään jätehuollossa ei ole sektorikohtaista varautumissääntelyä. Tältä osin siis jätehuoltoa koskee lähinnä vain valmiuslain 12 § mukainen varautumisvelvollisuus. KIVO katsoo, että jätehuollon asemaa kriittisenä infrastruktuurina ei ole tunnistettu riittävästi.

Jätehuolto on yhteiskunnan terveys- ja ympäristöturvallisuuden kannalta elintärkeä toiminto sekä kansalaisten perusoikeuksiin kuuluva välttämättömyyspalvelu. Yhdyskuntien jätteiden ja jätevedenpuhdistamolietteiden keräyksen ja kuljetusten keskeytyminen johtaa nopeasti laajoihin häiriöihin koko jäte- ja jäteveden käsittelyn arvoketjussa. Tämä vaarantaa ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin lisäksi myös terveydenhuoltopalveluiden, elintarvikehuollon, energia- ja polttoainejärjestelmän sekä kierrätysmarkkinan toimivuuden. Jätehuoltojärjestelmään kohdistuvat häiriöt lisäävät myös aina sekä suoraan että epäsuorasti edellä kuvattujen toimintojen kautta ympäristövahinkojen riskiä.

Jätehuoltoinfrastruktuuri on lisäksi monella tavoin energiasta riippuvaa toimiala, jonka kuitenkin tulee ympäristö- ja terveysturvallisuuden vuoksi toimia kaikissa tilanteissa. Näin ollen energian saatavuusongelmilla on välittömiä kokonaisvaltaisia vaikutuksia jätehuollon toimintaan.

Ihmisten ja ympäristön terveyden turvaamisen ja jätehuollon toimivuuden vuoksi biologisia jätteitä ja lietteitä ei voida varastoida suuria määriä kiinteistöille taikka varastoihin.

Lisäksi on tärkeä varmistaa, että jätteiden käsittely voidaan hoitaa kokonaisuudessaan asianmukaisella tavalla, mihin kuuluu jätteen biologinen käsittely, esimerkiksi anaerobisesti biokaasulaitoksella ja siinä syntyvän mädätteen jatkokäsittely.

Biologisten jätesyötteiden osalta koko käsittelyketjun tulee toimia tasaisesti, sillä niiden varastointi ei ole niiden ominaisuuksien ja luonteen vuoksi mahdollista. Biogeenisiä jätteitä ei voida hygieniä-, terveys-, ympäristö- ja tilasyistä varastoida muutamaa päivää pidempään jätekatoksissa tai käsittelylaitoksissa. Myös jätevedenpuhdistuksen kannalta lietteen kuljetus ja käsittely ovat kriittisimpiä toimintoja. Häiriö jätevesilietteen kuljetuksissa ja käsittelyssä romahduttaa jätevedenpuhdistamon puhdistustuloksen ja aiheuttaa aina merkittävän terveysriskin ja ympäristön pilaantumista.

Pahimmillaan biologisten syötteiden, kuten biojätteen ja jäteveden puhdistamolietteiden, keräyksen ja kuljetusten estyminen käsittelylaitoksiin aiheuttaa sen, että käsittelylaitokset joudutaan ajamaan alas. Alasajosta koituu usean kuukauden kestävä häiriö prosesseihin ja huomattavia taloudellisia kustannuksia. Häiriön aiheuttavat seuraukset jatkuvat näin biologisessa jätteen käsittelyssä aina huomattavasti pidempään kuin itse häiriö. Biologinen käsittely edellyttää jatkuvaa syötettä. Lyhytaikaisetkin muutokset syötteen määrässä ja sitä kautta prosessin muissa olosuhteissa romahduttavat kaasuntuoton ja lisäävät haitallisten epäpuhtauksien muodostumista raakakaasuun. Prosessi muuttuu tämän myötä hallitsemattomaksi ja se on lopulta ajettava alas. Biologinen prosessi ei ole samalla tavoin nopeasti ohjattavissa kuin monet muut kemialliset prosessit, vaan pienetkin muutokset jätesyötössä sekä sitä kautta prosessiolosuhteissa ja mikrobikannassa vaativat olosuhteiden hitaan palauttamisen optimitasolle.

Biojätteen ja muiden biogeenisten jäteperäisten käsittelylle ei ole vaihtoehtoja. Orgaanisten jätteiden kaatopaikkasijoittaminen on ollut Suomessa kiellettyä vuodesta 2016. Jätteen käsittelyn lisäksi biokaasulaitokset tuottavat biologisessa prosessissaan höyryä teollisuudelle sekä liikennebiokaasua suomalaisille ja Suomessa liikennöiville vieraileville raskaan liikenteen toimijoille. Liikennebiokaasun sekä teollisuuden prosessikaasun tuotto biolaitoksen alasajon jälkeen on katkolla 5–6 kuukautta.

Yksi jätehuollon erityispiirteistä Suomessa on se, että jätteenkuljetuskalusto on pääosin yksityisessä omistuksessa. Asumisen jätehuollon osalta kunnat hankkivat yksityisiltä yritysiltä jätteenkuljetuspalveluita (kaikki hyötyjätteet sekä usein myös sekajätteiden ja lietteiden osalta, vaihtoehtoisesti jälkimmäisten jätteenkuljetusten hankinta voi olla asukkaan vastuulla joillain alueilla).

Jätteenkuljetusten osalta KIVO haluaa nostaa esiin, että varautumistoimet poikkeustilanteisiin pelkästään sopimusteknisin keinoin eivät välttämättä ole kriisitilanteessa riittäviä. On epäselvää, voidaanko kriisi/häiriötilanteessa varmistua siitä, että kaikilla alueilla on riittävä henkilöstö ja kalusto hoitaa välttämätön jätehuolto. Muun muassa biojäte keräämättömänä voi nopeasti muodostaa terveysriskin. Lisäksi on huomioitava tiettyjen kriittisten toimintojen, kuten sairaaloiden, jätehuolto.

Lisäksi KIVO huomauttaa, että jätteenkäsittelyinfrastruktuuri monilla alueilla liittyy muuhun kriittiseen infrastruktuuriin, kuten jätevoimaloiden tapauksessa kaukolämpöön ja energiantuotantoon, ja biokäsittelylaitosten osalta biokaasuun.

Näistä syistä KIVO katsoo, että valmiuslainsäädäntöön tulisi lisätä, kuten vesihuollossa on jo tehty, jätehuoltoon kohdistuvaa sektorikohtaista lainsäädäntöä. Jätehuolto tulisi sitoa nykyistä tiukemmin kriittistä infrastruktuuria koskevan lainsäädännön kokonaisuuteen.

Muistion mukaan "Valmiuslakityöryhmän käsityksen mukaan ministeriöiden hallinnonalansa ohjausta koskevaa sääntelyä tulisi täydentää säätämällä ministeriöille velvollisuus huolehtia toimialallaan varautumisen ohjauksesta, yhteensovittamisesta ja valvonnasta tarvittavissa määrin yhteistyössä/yhteistoiminnassa muiden ministeriöiden kanssa". KIVO tulkitsee tämän niin, että jätehuollossa tämä tarkoittaisi sitä, että ympäristöministeriöllä olisi jatkossa vastuu jätealan varautumistyöstä. KIVO kannattaa tätä.

Kallus Taina
Suomen Kiertovoima ry - Matias Penttilän plsta, Taina Kallus